Rodna Gruda

Umetniki se v svetu veliko teže uveljavijo kot doma

Artists Find It Hard to Establish Themselves Abroad

Objavljeno dne/Published on: 05.09.2013
Avtor članka/Article Author: Blanka Markovič Kocen, foto: osebni arhiv I. M.

Dr. Irene Mislej je bila rojena slovenskim staršem v Argentini. Po diplomi na Visoki šoli za novinarstvo v Buenos Airesu je končala tudi študij zgodovine umetnosti na Filozofski fakulteti Državne univerze v Buenos Airesu. Nekdanja štipendistka Slovenske izseljenske matice in izjemno iskriva sogovornica je danes muzejska svetnica in direktorica Pilonove galerije v Ajdovščini.

Irene Mislej was born to Slovenian parents in Argentina. After graduating in journalism she finished her studiesin art history at the Faculty of Arts, University of Buenos Aires. The ex-recipient of ourscholarship and an extremely stunning interviewee, today works as a museum councillor and a director of the Pilon gallery in Ajdovščina.

Dr. Irene Mislej: »Skrb za slovensko kulturo zunaj meja pravzaprav v zadnjih časih nazaduje.«

Kaj je botrovalo temu, da ste se po novinarstvu odločili še za študij zgodovine umetnosti? Vas je umetnost navduševala že od nekdaj?

Umetnost me je res zanimala že prej, moja velika strast pa je predvsem zgodovina, ne le politična, ampak predvsem kulturna, lahko bi rekli zgodovina idej, duha... Študij na državni univerzi v Buenos Airesu je bil in je še vedno zasnovan tako, da predmeti iz obče zgodovine tečejo hkrati s predmeti o zgodovini likovne umetnosti, literature, glasbe, filozofije... To je bil dolg študij, po obveznem letu uvoda v humanistiko in sprejemnih izpitih še pet let...

Kje vse ste delali kot novinarka in publicistka?

Triletni študij in specializacijo za radio sem zaključila v izrednih razmerah, ki so bile v Argentini res pogoste, tako da je bilo celo nevarno biti novinar... Nekaj prakse sem opravila po revijah, a nič pomembnega, razen seveda v slovenskem časopisju, ki je bil takrat v primorski skupnosti že precej omejen in reven. Študij in sploh novinarstvo , ki sem ga imela rada, je v meni prebudilo radovednost in lakoto po informacijah. No, najbrž je radovednost prišla prej, v resnici je temelj mojega življenja in moja vidna značajska lastnost.

Zakaj ste se odločili za podiplomski študij v Sloveniji?

V začetku leta 1978, ko sem diplomirala iz zgodovine umetnosti, je bila v polnem teku kruta, krvava vojaška diktatura. Fakulteta se je malo pred tem po več kot letu dni prepovedi delovanja spet odprla, ljudje so izginjali brez sledov... Torej ni bilo nič obetavnega... Odločitvi za Slovenijo je botrovalo več vzrokov, med njimi splošna slaba situacija, dejstvo, da je mama, ki je bila pri nas živa vez s slovenstvom, dobro leto prej umrla, ne da bi se kdaj vrnila vsaj na obisk... Predvsem pa upanje, da bom naposled lahko samo študirala, saj naj bi prejemala štipendijo. Po maturi sem se namreč pri 19 letih zaposlila in ves študij opravila, kot se tukaj pravi, »ob delu«.

Kaj, natančno, je zajemalo vaše delo pri raziskovalnem projektu Slovenski izseljenci in kultura pri Znanstvenem inštitutu Filozofske fakultete?

Raziskovalni projekt, ki ga je osnoval moj mentor prof. dr. Nace Šumi, je bil interdisciplinaren. Tako so takrat svojo raziskovalno pot začeli številni kolegi iz drugih strok, na primer Jerneja Petrič, Matjaž Klemenčič, Mojca Ravnik... Sama sem napisala osnutek programa v kratkih stavkih: raziskovala naj bi likovne umetnike, Slovence ali slovenskega rodu, v Južni Ameriki in, kar je pomembnejše, sem dodala: ne glede na čas ali vzroke izselitev,

torej sem dobila zeleno luč za raziskovanje tudi politične emigracije. Začela sem s prostorom, ki sem ga najbolj poznala, pozneje pa nadaljevala s Severno Ameriko in Avstralijo, tako da sem se pravzaprav ukvarjala, kot rada rečem, z Novim svetom. Seveda ni šlo za zaposlitev, te nisem dobila, ampak za razmeroma dobro plačano zunanje sodelovanje. Imela sem veliko svobode. Za vsakdanji kruh pa sem učila španščino.

Omeniti želim, da je prva skupinska razstava izseljenih umetnikov (1990), ki sva jo pripravili skupaj s Heleno Drnovšek, ki je takrat delala na Matici, vključila pomembne umetnike iz t.i. »Novega« sveta. To so bili: France Ahčin, France Gorše, Božidar Kramolc, Bogdan Grom, Ivan Jager, Gregor Perušek, Stanislav Rapotec, Bara Remec, Viktor Sulčič. Pozneje sem se ukvarjala še z drugimi umetniki, naj omenim le nekatere: Milan Volovšek, Jože Stražar, Gary Bukovnik, Mark Kobal….

Zakaj v Sloveniji prevladuje prepričanje, da s trenutkom, ko umetniki prestopijo mejo slovenstva, začnejo nazadovati? Kakšne so bile s tem v zvezi vaše ugotovitve?

Najprej naj bo jasno: tega prepričanja ne delim… Umetnik, ne le slovenski, ki zapusti svoj izvorni prostor in se preseli drugam, v sebi in tudi zunaj sebe sproži proces prilagajanja, v katerem ustvarja sintezo med svojo izvorno kulturo in tisto novo, ki jo spoznava. Ta igra je včasih usodna, nekateri dobijo nov zalet in se razcvetijo, drugi pa stagnirajo in lahko se tudi zgodi, da prenehajo biti umetniki. Konec koncev imamo nekaj imenitnih primerov: v svetovnem merilu recimo Picasso kot pozitivni primer, v slovenskem gotovo Stanislav Rapotec v Avstraliji ali Sulčič v Argentini, drugi gredo po poti, ki je zapletena, morda tudi boleča in težka in lahko pripelje do za slovenski povprečen okus bizarnih rezultatov kot denimo pri Bari Remčevi… Že dlje časa načrtujem knjigo, ki ima že delovni naslov - gre za oddolžitev spominu mojih staršev, ki so v Argentini našli svoj novi dom: Slovenski Argentinci in ne obratno…

Tisti, ki trdijo, da ustvarjalnost na tujem nazaduje, pozabljajo, da ti umetniki kot priseljenci praviloma delujejo v milijonskih družbah. Veliko težje je uveljaviti se na primer v ZDA, Kanadi, Argentini ali Avstraliji kot v relativno majhni Sloveniji, kjer se vsi poznamo, predvsem na področju kulture.

Kakšen je nasploh odnos slovenske strokovne in laične javnosti do umetnosti Slovencev po svetu?

Na splošno javnosti ustvarjalnosti Slovencev po svetu ne zanima dosti, razen ob določenih priložnostih, na primer obletnicah. V stroki je lahko tudi drugače, obstaja več zelo resnih raziskovalnih dosežkov o tej problematiki, a skrb za slovensko kulturo zunaj meja pravzaprav v zadnjih časih nazaduje.

Kaj vas je pritegnilo k raziskovanju Pilonove ustvarjalnosti?

Tudi Pilon je »izseljenski«, morda je v tem nekaj, po drugi strani pa sem zanj izvedela zelo zgodaj, saj je bila moja mama v bolj oddaljenem sorodstvu s Pilonovo mamo. Nekoč je v Rodni grudi (bila je dolgoletna zvesta naročnica!) brala članek o Pilonu, mislim, da je bilo v drugi polovici 60-ih let, ko se je počasi vračal domov. Omenila je, da je v Trstu, kjer je živela pred odhodom v Argentino, na razstavi videla njegove slike. Vsekakor je Pilon imeniten umetnik, Vipavec kot moja starša in sploh sosed mojega življenjskega sopotnika, torej razlogov ne manjka. Njegovo življenje, ne le njegova umetnost, je fascinantno!

Kje vse ste iskali in odkrivali njegova dela? Do česa še niste mogli priti, pa veste, da obstaja?

Iskala sem povsod, raziskovala sem seveda družinske stvari v Franciji, tu in tam našla kaj neznanega v Italiji pa seveda tudi v Sloveniji. Pilon sam je včasih izgubil stik s svojimi stvarmi in ni vedel, kje so, razen seveda glavnih del, ki so že pred drugo svetovno vojno našla zatočišče v Narodni galeriji ali pri prijateljih in resnih zbiralcih. Vem za nekaj stvari, ki jih javnost še ne pozna, morda bomo še kaj odkrili. Seveda v raziskovalnem smislu glede Pilona nisem nikakor osamljena, nekateri kolegi so na tem delali dolga leta. Objavljenih je več temeljnih interpretacij njegovega opusa.

Danes skrbite za Pilonovo zapuščino v Ajdovščini. Kaj ta obsega?

Kljub dejstvu, da je bil Pilon polnokrven slikar le dobro desetletje, je zbirka zelo obsežna. Samo risb, ki jih prav v teh dneh pregledujem za razstavo, je več kot 450! Skupaj s slikami in grafikami pa se število povzpne na več kot 600.

Je kakšno področje Pilonovega ustvarjanja, ki po vašem mnenju še ni dodobra raziskano?

V kratkem bomo v Pilonovi galeriji ob 40. obletnici ustanovitve, konec septembra, odprli prvo pregledno razstavo Pilonovega risarskega opusa. Risba, ki je za likovnega umetnika »način razmišljanja«, je najmanj ocenjena in predstavljena, veliko ljudi jo ima le za pripravo na drugo, bolj dokončano delo, na primer sliko ali grafiko. A prav v risbi se lahko najgloblje analizira umetnikov namen in način dela.

Poleg Pilonove umetnosti se ukvarjate še z drugimi umetniki njegove dobe na Primorskem in skrbite za zamejske in izseljenske umetnike. Na kakšen način?

Pred nekaj leti smo prejeli pomembno donacijo, ki nam je omogočila postaviti posebno sobo z deli slikarja Lojzeta Spazzapana, ki je skoraj nepoznan v Sloveniji. Goričan je rojstni kraj zapustil leta 1928 in odšel v Torino, v sosednji državi ga imajo za enega najpomembnejših ustvarjalcev v 20. stoletju. Zamejski ustvarjalci so imeli vedno odprta vrata pri nas, številni so razstavljali, sledimo njihovemu razvoju, dobivamo gradivo, umetnine, kataloge, ki nam omogočajo, da jih predstavimo tudi drugje v Sloveniji. Z mojim prihodom v galerijo leta 1996 sem dodala še »svoje« izseljene umetnike. Naj omenim na primer Teda Kramolca iz Kanade, v Pilonovi hranimo imenitno zbirko njegovih risb, vključno s tistimi, ki so nastale v taborišču Gonars.

Na katere razstave/ dogodke v Pilonovi galeriji ste najbolj ponosni?

Gotovo na raziskovalne projekte, ki so še poglobili naše razumevanje Pilona in njegovega opusa, med njimi velika retrospektiva, ki jo je Moderna galerija leta 2002 z našim sodelovanjem postavila v Ljubljani. Tudi predstavitve Pilona v tujini so pomembne: 1999. v Parizu, večkrat v Italiji, lani v Avstriji... Posebno pozornost namenjam dobrim katalogom in drugim publikacijam, imamo serijo t.i. »belih« publikacij, kjer smo na primer ob stoletnici rojstva Zorana Mušiča objavili do tedaj nepoznano gradivo o tem velikem umetniku, v isti seriji je izšel katalog Lojzeta Spazzapana, pred kratkim pa imenitna korespondenca med umetnostnim zgodovinarjem Francetom Mesesnelom in Venom Pilonom. Pred leti sem sodelovala pri drugi, dopolnjeni izdaji Pilonovih spominov, izšla so pri Mladinski knjigi. Knjigo Na robu toplo priporočam: sočno branje!i

Kako vidite razvoj Pilonove galerije v prihodnosti? Česa si želite?

Želim si dobrega, strokovnega naslednika... V kratkem se bom namreč upokojila. Želim, da bi občina držala besedo in poskrbela za nujno potreben prostor za sodobni depo umetnin. Pilonova galerija je sicer med pooblaščenimi muzeji na Slovenskem najmanjša, upam in želim, da se bo ne le obdržala, ampak tudi razvijala... Na tem obmejnem prostoru opravlja veliko poslanstvo.

Če bi lahko zavrteli kolo časa nazaj – bi izbrali enako pot?

Usodno vprašanje...Najbrž bi bila pot podobna, če bi le mogla, bi se izognila napakam in nepremišljenim impulzom, ampak človek je takšen, kot je...

Vsekakor se v teh dneh spominjam trenutka pred petintridesetimi leti, bilo je sredi septembra, ko sem prvič pristopila prag Slovenske izseljenske matice. Sprejela me je nepozabna tajnica, prava dama, gospa Gabi Heimer, pozneje me je Milena Gregorič (z njenim možem sva se dobro poznala še iz Buenos Airesa) peljala v Rožno dolino, kjer sem dobila ključ študentske sobe in tako se je začela moja »slovenska« pot.